

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра музики і хореографії

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРАКТИКУМ ЗІ ШКІЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ

підготовки бакалавра

(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)

напряму 6.010102 «Початкова освіта»

(шифр і назва напряму)

Спеціалізація – «Музика»

Факультет підготовки вчителів початкових класів

Слов'янськ – 2014 р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО КАФЕДРОЮ МУЗИКИ І ХОРЕОГРАФІЇ

УКЛАДАЧІ ПРОГРАМИ:

Кривохвостов В. Б. – старший викладач кафедри музики і хореографії

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Одерій Л. Є. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти

Мельникова Л. В. – доцент Донецької державної музичної академії
ім. С. Прокоф'єва

Обговорено та рекомендовано до видання
науково-методичною радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

24 березня 2015 р.

Протокол №1

ВСТУП

Навчальна програма вивчення дисципліни «Практикум з шкільного репертуару» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму 6.010102 Початкова освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Практикум з шкільного репертуару» є розгляд музично-теоретичних понять із залученням гармонічного аналізу музичних творів.

Міждисциплінарні зв'язки курсу: Методика навчання музики. Основний музичний інструмент. Постановка голосу. Теорія музики і сольфеджіо.

Програма навчальної дисципліни містить **2 змістових модулів:**

Змістовий модуль 1. Ескізне опрацювання творів педагогічного репертуару та створення анотацій.

Змістовий модуль 2. Акомпанемент до творів пісенного жанру.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Практикум з шкільного репертуару» є розширення кола професійних знань, практичних вмінь та навичок, необхідних для опанування професії вчителя музики, організація та зміст музично-інструментальної діяльності майбутнього спеціаліста школи; розвиток музично-творчих здібностей та мислення студентів; творче застосування одержаних теоретичних знань і практичних навичок на уроках музики у початкових класах та у процесі підготовки і проведення позакласних музично-виховних заходів; розвиток загальних та спеціальних здібностей, художньо-образного мислення, стимулювання творчого потенціалу особистості, виховання потреби і здатності до художньо-творчої самореалізації та духовного самовдосконалення.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Практикум з шкільного репертуару» є:

– оволодіння основами теорії, методики та практики концертмейстерської роботи в школі;

– формування концертмейстерських вмінь та навичок (читання з аркуша та ескізного їх опрацювання, підбирання на слух мелодій та акомпанементів, транспонування, акомпанування солісту, хору та ансамблю);

– розвиток почуття ансамблю майбутнього вчителя музики;

– вивчення шкільного репертуару вокальних, хорових, інструментальних, оперних та симфонічних творів.

– розвиток в студентів естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва;

– виховання світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, розуміння студентами зв'язків мистецтва з природним і культурним середовищем,

– життєдіяльністю людини, сучасною технікою, засобами масової інформації.

– розвиток музично-творчих здібностей та мислення студентів; творче застосування одержаних теоретичних знань і практичних навичок на уроках музики у початкових класах та у процесі підготовки і проведення позакласних музично-виховних заходів;

– виховання потреби і здатності до художньо-творчої самореалізації та духовного самовдосконалення.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

– зміст та музичний репертуар, що входить до програми «Музичне мистецтво у початковій школі»;

– основні теоретичні поняття «ансамбль», «акомпанемент», «фактура», «транспонування», «модуляція» та ін.

– вимоги до вокально-хорової та виконавської діяльності на уроках музики у початковій школі.

уміти:

- читати з листа;
- транспортувати акомпанемент пісень;
- гармонізувати музичний матеріал на слух.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 144 години / 4 кредити ECTS

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Читання з листа та ескізне опрацювання творів педагогічного репертуару

Значення навичків читання з листа у професійній діяльності вчителя музики в школі. Рекомендації при формуванні цієї навички:

- не варто захоплюватися занадто складним репертуаром для читання з листа;
- твори для читання нот з листа слід добирати з шкільної програми з музики;
- перш ніж відтворити нотний текст на інструменті, слід продивитись запропонований твір і з'ясувати тональність, розмір, темп, фактуру, випадкові знаки альтерації, відхилення, модуляції тощо;
- необхідно умовою успішного читання є зорове випередження, тобто коли зорове сприйняття та розумове осягнення нотного тексту іде на декілька тактів попереду відтворюваного в цей час на інструменті;
- мелодія не підлягає жодним змінам, оскільки вона є змістовною і емоційною основою музичного твору;

– партія баса вимагає максимального точного відтворення, бо є ладо-гармонічною основою всієї фактури;

– з огляду на те, що під час читання зір невідривно слідкує за текстом, важливим є вміння грати не дивлячись на клавіатуру;

– необхідно користуватися прийомами прискореного читання вертикальних і горизонтальних нотних структур, орієнтуючись на стереотипні графічні угруповання, інтервали, акорди та гами, арпеджію, ритмічно-інтонаційні комплекси.

Усні та письмові анотації до творів педагогічного репертуару.
Актуалізація знань студентів з курсу теорії музики: повторення тем «Мелодія», «Лад», «Метро-ритм». Визначення ладу. Еволюція ладоутворення. Огляд ладових систем: монодичні ладіві системи (тетрахорди, грецькі лади, церковні лади); система гексахордів; натуральні семиступеневі лади; лади української музики; ладо-гармонічна система. Загальні ладіві характеристики. Модальність і тональність. Основні історичні етапи розвитку ладових систем: доладова форма звукової організації; первинні ладіві утворення; пентатоніка; гексахорд; діатоніка як 7-ступенева система; геміоліка; хроматика; змішані ладіві системи; індивідуалізовані лади. Виразальна роль ладу.

Принципи часової музичної організації та їх історична мінливість. Поняття «ритм» та його специфіка в деяких видах мистецтва. Метр у музиці. Розмір як конкретне вираження метру. Прості, складні, змішані, перемінні метри і розміри.

Ритмічний рисунок. Синкопа. Виразальна та формотворча роль ритму.

Сутність мелодії. Мелодія як головний носій інтонаційного смислу в музиці, первинні інтонаційні зв'язки мелодії з мовою, градація типів інтонування від мови до мелодії (декламація, мелодекламація, ритмодекламація, нотована декламація, *sprechgesang* – «мовний спів», речитатив, декламаційна мелодія, кантиленна мелодія).

Мелодія як комплексне явище музики, єдність її інтонаційної та конструктивної організації. Процесуальна лінеарність мелодії, єдність просторово-часової координати в музиці.

Інтервальна структурованість мелодичної лінії.

Види мелодичного рисунка: три напрямки руху та їх комбінація, мелодична хвиля, закон заповнення стрибка. Характеристика мелодичної хвилі, положення мелодичної вершини і кульмінації (вершина-виток, вершина-горизонт, вершина-кульмінація), точка золотого перетину. Динамічний рівень мелодичної хвилі, діапазон її звукового простору: кульмінаційний, без кульмінаційний і проміжний типи мелодичного рисунка.

Ладогармонічні співвідношення в мелодії.

Мелодико-синтаксичні структури: періодичність (*aaaa*), пара і ланцюжок періодичностей (*aavv*, *aavvss*); зіставлення з повтором (*avv*, *avv'*); переміна вчетверте (втретє) – *aaav* (*aav*); підсумовування; подрібнення; подрібнення із замиканням.

Аналіз гомофонної мелодії: визначення жанрової природи мелодії, узагальнення образної характеристики, аналіз мелодичного рисунка, ладогармонічні та метроритмічні особливості, кульмінація, масштабно-синтаксична побудова мелодії.

Створення усних та письмових анотацій з детальною характеристикою розглянутих засобів музичної виразності.

мелодій на слух, їх гармонізація та транспонування. Значення для роботи вчителя музики у школі розвиненої навички підбирання мелодій на слух, їх гармонізації та транспонування.

Рекомендації до підбирання на слух:

- заняття підбирання на слух проводити систематично;
- зразками навчального матеріалу використовувати чіткі за формою, невеликі за обсягом відомі дитячі та народні пісні;

– вважати за обов'язкове проведення аналітичного розбору дидактичного матеріалу (усвідомлення елементів музичної мови творів їх побудови, аналіз напрямку руху та поступовості мелодії, характеру її ритмічного й мелодійного малюнків, фактури та ладової функціональності супроводу);

– актуалізація знань, набутих студентами в курсах теорії музики та гармонії.

Фактура та види акомпанементу: літерно-цифрові позначення акордів. Фактура як художнє оброблення звукового матеріалу в музиці, інтонаційно-усвідомлена звукова тканина музичного твору.

Фактура і три основні склади: монодичний (давнє і ранньосередньовічне одноголосся), поліфонічний (мелодична самостійність голосів) і гомофонно-гармонічний (виділення провідного голосу за організуючого значення гармонії).

Компоненти фактури у гармонічному складі: акорд, співзвуччя і фактурна формула (найменша повторювана одиниця конфігураційного візерунка).

Літерно-цифрові позначення акордів (використовуваних у пісенних збірках, нотах для джазових, вокально-інструментальних ансамблів тощо) як модифікація «цифрованого басу» з музичної практики 17-18 ст. Фактурно-фігураційна обробка гармонії в системі «цифрованого басу» та значення імпровізаційності.

Сучасна система літерно-цифрових позначень, її особливості.

Практичне використання літерно-цифрових позначень у процесі створення акомпанементу.

Концертмейстерство та гра в ансамблі. Почуття ансамблю як важлива професійно-педагогічна якість вчителя музики, що передбачає здатність в процесі спільного виконання оцінювати гру (або спів) партнерів на образно-емоційному, метро-ритмічному та динамічному рівнях та співвідносити з нею свою гру. У формуванні почуття ансамблю слід керуватися такими принципами:

– систематичність спільних занять ансамблевим музикуванням;

– поступове ускладнення навчального матеріалу (надмірне захоплення складним репертуаром відволікає студентів від вирішення ансамблевих завдань);

– урахування типологічних рис відчуття суб'єктивного часу, властивого кожному типу темпераменту людини.

Методи формування почуття ансамблю:

– обов'язкове ознайомлення з партіями партнерів,
– узгодження індивідуального відчуття суб'єктивного часу між партнерами шляхом психофізіологічного тренування;

– рольова гра, побудована на моделюванні ансамблевої взаємодії відповідно до класифікації типів поведінки студентів в процесі ансамблевої гри (сім основних моделей стилю комунікативної поведінки: «соліст», «методист», «невротик», «конформіст», «маестро», «оптиміст», «дипломат»). В основі «зміни ролей» дублювання кожним учасником гри ролі партнера, але не на засаді регламентованої поведінки, перш за все імпровізаційно.

Змістовий модуль 2. Акомпанемент до творів пісенного жанру.

Читання з листа та ескізне опрацювання творів педагогічного репертуару. Значення ескізного опрацювання музичних творів у роботі майбутнього вчителя музики у загальноосвітній школі. Вимоги до ескізного вивчення музичних творів потребують з'ясування таких компонентів:

– ступінь відповідності емоційно-образного змісту музики літературному тексту – узагальнений підхід до втілення настрою поетичного твору чи докладно деталізована вокальна інтонація, що відтворює мовленнєву виразність і психологічну глибину образів;

– архітектонічна будова твору (наскрізний розвиток, репризність, циклічність тощо) та драматургічне навантаження синтаксичних одиниць музичної мови, кульмінаційні моменти (місцеві та загальні);

– особливості музичної мови (специфічні риси мелодії, гармонії, ладу, метро-ритму тощо), динамічний план, агогічні відхилення.

Ескізне вивчення творів не має на меті доведення виконання до рівня кінцевої технічної досконалості, але сприяє загальному музичному розвитку студентів, розширенню їх кругозору й музично-слухового досвіду та формування основ професійного мовлення.

Усні та письмові анотації до творів педагогічного репертуару.
Актуалізація знань студентів з курсу теорії музики: повторення тем «Гармонія», «Поліфонія».

Універсальність категорії «гармонія». Загально-естетичні тлумачення терміну та його більш спеціальні значення. Основні елементи гармонії:

Інтервали. Прості та складені інтервали. Виклад інтервалів. Мелодичні та гармонічні інтервали. Їх виражальність. Консонанси і дисонанси. Діатонічні та хроматичні інтервали. Обернення інтервалів. Інтервали на ступенях натуральних та гармонічних ладів. Їх розв'язання. Характерні інтервали. Альтеровані інтервали.

Акорди. Загальне визначення акорду. Історичні погляди на структуру акорду. Класифікація акордових структур (огляд). Акорди терцієвої будови: Тризвуки, їх види, обернення; Септакорди, їх види, обернення; Нонакорди, терцієві багатозвуччя.

Акорди нетерцієвої будови. Загальна класифікація.

Виразальна сила гармонії. Ладова функціональність та фонізм.

Поліфонія і гомофонія: термінологічний аспект. Поліфонія і гармонія, їх діалектичне взаємопроникнення. Загальні принципи поліфонії: принцип безперервності поліфонічного викладу; принцип контрасту; єдність поліфонічних голосів.

Види поліфонії: контрастна (різномтемна); імітаційна; підголоскова.

Виразальні можливості поліфонії.

Створення усних та письмових анотацій з детальною характеристикою гармонічної будови та особливостей поліфонічного розвитку.

Підбирання мелодій на слух, їх гармонізація та транспонування. Значення вміння гармонізувати мелодії у роботі вчителя музики у школі. Чотириголосний склад. Його особливості. Поняття про акордові та неакордові звуки. Гармонічний зворот як сполучення акордів. Використання тризвуків у чотириголосі: Мелодичне положення; Подвоєння звуків; Розташування тризвуків; Сполучення основних тризвуків. Принципи гармонізації мелодії головними тризвуками. Переміщення акорду як зміна мелодичного положення. Гармонічне сполучення акордів. Мелодичне сполучення акордів. Використання елементарних сполучень акордів у музичній практиці. Поняття каденції. Види каденцій. Каденції у періоді. Основні різновиди. Інші види каденцій.

Кадансовий квартсекстакорд. Його функціональна особливість та метричні умови використання. Секстакорди головних тризвуків у чотириголосному викладі. Принципи подвоєння в секстакордах. Проблема паралельних октав і квінт у використанні секстакордів. Сполучення секстакордів з тризвуками та іншими секстакордами. Стрибки при сполученні тризвуків та секстакордів. Прохідні та допоміжні квартсекстакорди. Використання секстакордів та квартсекстакордів у музичній практиці.

Гармонічна фігурація та види акомпанементу: типові прийоми фактурно-фігураційного викладення акордів, їх грамотне гармонійне сполучення. Поняття фігурації як ускладнення музичної фактури мелодичними чи ритмічними елементами. Види фігурації: гармонічна (арпеджоване викладення акордів), ритмічна (повторення одного тону, інтервалу, акорду, співзвуччя), мелодична (ускладнений рух голосів на основі використання акордових і неакордових звуків, прохідних, допоміжних, затримань, передйомів тощо).

Жанрове і фігураційне варіювання акордових схем у жанрі вальсу, маршу, ноктюрна, серенади.

Виконання акомпанементу до пісенної мелодії з використанням різних фактурних прийомів.

Основні принципи сполучення акордів при створенні акомпанементу до пісенної мелодії: використання гармонічного принципу поєднання акордів на основі спільного звуку, мелодичне сполучення акордів.

Концертмейстерство та гра в ансамблі. Майстерність концертмейстера та її значення у роботі вчителя музики у загальноосвітній школі. На початку етапу оволодіння концертмейстерськими навичками доцільно використовувати вокальні твори з акомпанементом, що викладений нескладною фактурою одного типу. Вивчення акомпанементів мішаного типу слід розпочинати після ознайомлення з різними інструментальними фактурами. Слід додержуватись методичних вимог:

– досягнення правильного співвідношення голосів і розподілу звучності (виразне виконання мелодії, відчуття гармонічних фігурацій).

– уточнення динамічних характеристик звучання під час переходу від вступу до виконання акомпанементу.

– оптимальне співвідношення динамічних і темпових нюансів виконання партій супроводу з характером звучання голосу соліста, ансамблю або хору.

Жанрові різновиди фактури, їх виражальна роль у пісенних акомпанементах. Жанр як одна із базових категорій музики, яка визначає класи, типи, роди й різновиди творів, об'єднаних спільністю життєвого призначення й змісту, умовами виконання й сприйняття.

Жанрова характеристичність фактури. Узагальнені жанрові ознаки – пісенність, моторність, декламаційність, вокальність, інструментальність. Типові фактурні формули (у танцювальних, моторних, «зображальних» жанрах).

Фонічна сторона фактури (характер звучання): наповненість звукового простору, широта його діапазону, ладово-гармонічний колорит, характерність мелодичних і ритмічних рисунків, мелізматика, фігурації.

Функціональна сторона фактури (відношення її компонентів між собою).

Засвоєння найтипівіших зразків маршової фактури, фактури типу «бас – акорд» у дво-, три- та чотиридольному метрі, також романсової фактури з грамотним викладенням басового голосу та сполученням акордів.

Концертмейстерство та гра в ансамблі. Перекладання вокальних творів для інструментального виконання (поєднання вокальної партії з акомпанементом) як одна з вимог до майстерності концертмейстера. У своїй практичній діяльності вчитель музики стикається з необхідністю такого поєднання через обмеженість вокально-технічних можливостей дитячих голосів. Виконання цього завдання потребує використання значної кількості практичних навичок *адаптації творів*, а саме:

- переміщення та спрощення акордових побудов і гармонічних фігурацій;
- стиснення гармонічних побудов і акордів, поданих у широкому розташуванні;
- розгортання акордів в гармонічну фігурацію;
- об'єднання вокальної партії з басовою лінією акомпанементу,
- сполучення акордової пульсації з басом або мелодією;
- розподіл середніх голосів між двома руками.

Відпрацювання навичок перекладання вокальних творів для інструментального виконавства на прикладі пісень шкільного репертуару.

Основною формою навчання в курсі «Практикуму з шкільного репертуару» є аудиторні індивідуальні практичні заняття, на яких викладається теоретичний матеріал та відпрацьовуються відповідні виконавські та творчі навички. Теми усіх практичних занять повністю співпадають з тематикою змістових модулів.

3. Рекомендована література

Базова

1. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика : монографія / Л. М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
2. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О. М. Олексюк. – К. : Київ.ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. – 248 с.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). / Г.М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
4. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч. – метод. посібник / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
5. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти : [підручник] / Володимир Черкасов – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 528 с.
6. Крюкова В. В. Музыкальная педагогика / В. В. Крюкова. – Ростов н/Д. : Феникс, 2007. – 288 с.
7. Методика воспитательной работы : уч. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Л. А. Байкова, Л. К. Гребенкина, О. В. Еремкина и др.; под ред. В. А. Слостенина. – М. : Академия, 2008. – 144 с.
8. Музыкальное образование в школе : уч. пособие для студентов муз. фак. и отд. высш. и сред. учеб. заведений / Л. В. Школяр, В. А. Школяр, Е. Д. Критская и др. : под ред. Л. В. Школяр. – М. : Академия, 2009. – 232 с.
9. Олексюк О. М., Ткач М. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості : сфера музичного мистецтва : навч. посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. – К. : Знання України, 2004. – 264 с.

10. Отич О. Г. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання / О. Отич. – Полтава : Інтер Графіка, 2005. – 200 с.

11. Ростовський О. Я. Музична педагогіка. Навчальні програми, методичні рекомендації та матеріали: навч. посібник / О. Я. Ростовський. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – 191 с.

Інтернет джерела

1. Падалка Г. М. Музична педагогіка [Електронний ресурс] : [Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти.] / Г.М. Падалка. – Київ. – Електрон. Дані. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/1242958/>

2. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі [Електронний ресурс] : [підручник.] / О.Я. Ростовський. – Електрон. Дані. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/938464/>

3. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти [Електронний ресурс] : [навч. – метод. посібник.] / О.Я. Ростовський. – Електрон. Дані. – Режим доступу: <http://www.dkbooks.com/upload/iblock/463/46363f45b4693172713f6dd6e16f7d2d.pdf>

4. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти [Електронний ресурс] : [підручник] / В.Ф. Черкасов. – Електрон. Дані. – Режим доступу : https://bohdan-books.com/userfiles/file/books/lib_file_197604469.pdf

4. Форма підсумкового контролю успішності навчанням

Екзамен – 7 семестр

5. Засоби діагностики успішності навчання

- 1) тестування;
- 2) спів в ансамблі;
- 3) академконцерт.